

УДК 342.5

Жанна МАНДРИЧЕНКО

кандидат юридичних наук

ORCID: 0000-0002-9114-3044

DOI: 10.32782/LST/2024-2-4

Бібліографічний опис статті: Мандриченко, Ж. (2024). Ціннісне значення галузі адміністративного права у системі права України. *Law. State. Technology*, 2, 20–25. doi: 10.32782/LST/2024-2-4

ЦІННІСНЕ ЗНАЧЕННЯ ГАЛУЗІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

У статті підкреслено, що у важких історичних умовах завжди активізуються ціннісні пошуки, і юридична наука не є виключенням. Зараз в Україні, в умовах повномасштабного вторгнення, відкриваються нові аспекти таких традиційних для юридичної науки питань, як сучасне розуміння справедливості, рівності та інших важливих категорій, що неодмінно приводить до опрацювання питання цінностей.

Сформульовано, що ціннісне значення галузі адміністративного права України для системи права України обумовлюється кількома чинниками.

По-перше, адміністративне право встановлює правові основи для функціонування органів виконавчої влади, визначає їхні повноваження та компетенцію, що забезпечує ефективність та належне виконання державних функцій. Це сприяє організації та регулюванню відносин між державою і особою, забезпечуючи порядок і стабільність у суспільстві.

По-друге, адміністративне право виконує важливу роль у захисті прав і свобод особистості. Воно надає інструменти для контролю за діяльністю органів публічної влади, забезпечує можливість оскарження неправомірних рішень та дій посадових осіб. Це підвищує рівень відповідальності органів публічної влади у цілому та зміцнює довіру громадян до окремих систем цих органів (наприклад, до системи правосуддя).

По-третє, адміністративне право сприяє реалізації принципів законності, прозорості та підзвітності у державному управлінні. Воно забезпечує нормативну базу для таких рішень і дій органів виконавчої влади, які відповідають вимогам законодавства та публічним інтересам.

По-четверте, адміністративне право України сприяє інтеграції національної системи права до європейського правового простору. Впровадження європейських стандартів адміністративного права підвищує ефективність публічного управління та захист прав особистості, що відповідає стратегічним цілям розвитку України.

Ключові слова: адміністративно-правова аксіологія, правова аксіологія, ціннісне значення галузей права, цінності системи права, принципи системи права.

Zhanna MANDRYCHENKO

Candidate of Legal Sciences

ORCID: 0000-0002-9114-3044

DOI: 10.32782/LST/2024-2-4

To cite this article: Mandrychenko, Zh. (2024). Tsinnisne znachennya haluzi administratyvnoho prava u systemi prava Ukrayiny [The value of the field of administrative law in the legal system of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 2, 20–25. doi: 10.32782/LST/2024-2-4

THE VALUE OF THE FIELD OF ADMINISTRATIVE LAW IN THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

The article emphasises that in difficult historical conditions the search for values is always intensified, and legal science is no exception. Now in Ukraine, under the conditions of full-scale invasion, new aspects of such traditional issues of legal science as modern understanding of justice, equality and other important categories are being opened, which inevitably leads to the study of the issue of values.

It is noted that the value of the field of administrative law of Ukraine for the legal system of Ukraine is determined by several factors.

First of all, administrative law establishes the legal basis for the functioning of executive authorities, determines their powers and competence, which ensures the efficiency and proper performance of state functions. This

contributes to the organisation and regulation of relations between the state and the individual, ensuring order and stability in society.

Second, administrative law plays an important role in the protection of individual rights and freedoms. It provides tools for monitoring the activities of public authorities, offers the possibility of challenging unlawful decisions and actions of officials. This increases the level of accountability of public authorities as a whole and strengthens citizens' trust in the individual systems of these authorities (e.g. the judiciary).

Third, administrative law promotes the implementation of the principles of legality, transparency and accountability in public administration. It provides a regulatory framework for such decisions and actions of executive authorities that meet the requirements of legislation and public interests.

Fourth, Ukrainian administrative law contributes to the integration of the national legal system into the European legal space. The implementation of European standards of administrative law increases the efficiency of public administration and the protection of individual rights, which corresponds to the strategic goals of Ukraine's development.

Key words: administrative-legal axiology, legal axiology, value significance of branches of law, values of the legal system, principles of the legal system.

Постановка проблеми. У важких історичних умовах завжди активізуються ціннісні пошуки, і юридична наука не є виключенням. Зараз в Україні, в умовах повномасштабного вторгнення, відкриваються нові аспекти таких традиційних для юридичної науки питань, як сучасне розуміння справедливості, рівності та інших важливих категорій, що неодмінно приводить до опрацювання питання цінностей. В галузевих науках активно формуються розробки аксіологічного спрямування.

Словосполучення «адміністративно-правова аксіологія» поки що не є достатньо поширеним у науці адміністративного права України. Однак, у сучасних публікаціях воно з'являється все частіше. А тому важливим науковим завданням є визначення змісту та обсягу цього поняття, а також дослідження його практичного значення в умовах сьогодення. Вивчення аксіологічних аспектів адміністративного права допоможе глибше зрозуміти ціннісні основи правових реформ, що здійснюються в Україні – або тимчасово призупинені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прикладами творчих пошуків у цьому напрямі поки що можуть слугувати лише поодинокі публікації у часописах – наукових фахових виданнях (дивись, наприклад, Leheza, 2022, Qaracayev, 2022 (2), Mishyna, 2022; Mishyna, 2023). Поки що на сучасному етапі в українській науці адміністративного права наявні розробки щодо значення галузі адміністративного права для системи права наявні, але автори вкрай рідко викладають свої напрацювання саме у ціннісному, аксіологічному контексті.

Метою статті є виявити ціннісне значення галузі адміністративного права у системи права України.

Основний текст. Поняття «адміністративно-правова аксіологія» може розглядатися у двох розуміннях.

По-перше, можна вести мову про те, що адміністративне право як галузь права ґрунтується на низці цінностей. Це переконливо з сутнісно-філософської точки зору, оскільки аксіологія як наука досліджує природу цінностей, їхнє походження та значення в житті людини та суспільства. Отже, аналізуючи адміністративне право через призму аксіології, дослідники краще розуміють, які ж саме цінності лежать в його основі, як вони впливають на правотворчість та правозастосування.

Це (перше) розуміння цього поняття є більш переконливим, оскільки дозволяє виявити та систематизувати фундаментальні принципи, що формують адміністративне право. Варто зазначити також і відповідність назви сутності.

По-друге, аналогічні словосполучення у галузевих дослідженнях іноді використовуються для наголошення на тому, що ця галузь є певною цінністю. На наш погляд, поняття «адміністративно-правова аксіологія» в цьому контексті не є коректним з огляду на термінологічні недоліки. У такому випадку більш точним було б називати це "ціннісним значенням адміністративного права".

Чи є галузь адміністративного права цінністю сама по собі? Варто підкреслити, що «формат» галузі системи національного права «не вкладається» у традиційний «формат» цінностей права, до яких належать особистість, рівність усіх перед законом, свобода, справедливість, національна безпека, громадське здоров'я тощо. Таким чином, адміністративне право України саме по собі не є цінністю права у цілому та системи права зокрема. Однак воно має ціннісне значення, і тут виникає питання: для чого (для кого)? Важливо зазначити, що пошук відповіді на це питання методологічно правильно здійснювати за допомогою системного підходу. Галузь адміністративного права України існує не окремо, а як один з елементів системи права України. Тому вона має ціннісне значення для цієї системи.

Системний підхід дозволяє глибше зрозуміти взаємодію між різними рівнями адміністративного права, його роль у забезпеченні правопорядку та захисту прав особистості – так, галузь адміністративного права України сприяє реалізації принципів законності, ефективного публічного управління та захисту прав і свобод особистості, що є основою правової держави.

Системний підхід дозволяє розглядати національне право як цілісну систему, де кожна галузь виконує свої специфічні функції та взаємодіє з іншими елементами для забезпечення загальної мети – підтримання правопорядку та справедливості у суспільстві. Адміністративне право, будучи складовою частиною цієї системи, робить свій унікальний внесок у функціонування та розвиток системи права. Водночас, йому притаманні і цінності, спільні для усіх галузей системи права України.

Наголосити на ціннісному навантаженні галузі адміністративного права України для системи права тим більш важливо, що вагомим значення набувають міжнародні стандарти, які також угрупуюються за галузевою ознакою на рівні, вищому за державний. По відношенню до адміністративного права на європейському континенті Е. Шмідт-Ассманн запропонував виокремлювати: 1) національне адміністративне право; 2) адміністративне право Ради Європи; 3) публічне право європейських народів; 4) адміністративне право, створене інституціями Європейського Союзу; 5) міжнародне адміністративне право (Schmidt-Assmann, 2009, 3). Це угруповання показує багатогранність адміністративного права та його значення не тільки на національному, але й на міжнародному рівні.

Ціннісне навантаження саме національного адміністративного права у кожній країні не є повністю очевидним через вплив та значущість наднаціональних правових стандартів. Однак, національне адміністративне право залишається фундаментальним елементом, оскільки воно забезпечує регулювання відносин між особистістю та державою, а також функціонування виконавчої влади. Воно також виконує важливу роль у впровадженні міжнародних стандартів і забезпеченні їх відповідності національним умовам та потребам.

Повертаючись до того, що галузь адміністративного права є елементом системи права, важливо наголосити на тому, що, у сучасному контексті, «виокремлюючи різні аспекти цінності права, основну його цінність вчені вбачають у значенні права для соціального регулювання, що є абсолютно обґрунтованим і пояснюється наступним. Шляхом закріплення у джерелах

права меж бажаної і дозволеної поведінки для усіх суб'єктів права, підстав і видів застосування примусових заходів до тих з них, які виходять за визначені межі, право (порівняно з іншими видами соціальних норм) найбільш ефективно упорядковує суспільні відносини, надаючи їм таких ознак, як організованість, прогнозованість, передбачуваність, чим забезпечує їх стабільність і водночас закладає підґрунтя для розвитку» (Ryabovoi, 2019, 32). Ця цитата підкреслює ключову роль права у встановленні соціального порядку та стабільності. Завдяки чітким правовим нормам і правилам, які визначають межі поведінки, право забезпечує передбачуваність і організованість у суспільстві. Це, у свою чергу, створює умови для стабільності та поступового розвитку суспільних відносин, що є основою для довгострокового соціального прогресу та гармонії.

В сучасній юридичній літературі справедливо констатується, що «за радянських часів під тиском комуністичної ідеології юридична наука перетворилася на догму. Право не розглядалося як суспільне й культурне явище, поза увагою вчених залишалося питання цінності права» (Ryabovoi, 2019, 30). Це мало значний вплив на всю систему права, включаючи адміністративне право.

Комуністична ідеологія визначала право виключно як інструмент для підтримки державної влади та забезпечення її контролю над суспільством. Такий підхід ігнорував право як механізм соціального регулювання та як засіб забезпечення прав і свобод особистості. У результаті цього адміністративне право, як і інші галузі права, було орієнтоване на підпорядкування інтересам держави, а не на захист інтересів особистості – відповідні інтереси не балансувались. Адміністративне право перетворилося на набір правил і норм, які регламентували діяльність державних органів (адже в СРСР місцеве самоврядування було формальним, фактично органи місцевого самоврядування були органами державної влади), але не забезпечували належного рівня правової захищеності прав і свобод особистості.

Ця догматизація права мала кілька негативних наслідків. По-перше, право стало відокремленим від соціальної реальності, втратило свою гнучкість і здатність адаптуватися до змін у суспільстві. Воно відображало переважно партійну (комуністичну) ідеологію. По-друге, питання цінності права, тобто його ролі у забезпеченні справедливості, рівності та правопорядку, не розглядалося взагалі. Це призвело до того, що галузь адміністративного права не виконувала

свою основну функцію (з точки зору того, як вона розуміється на сучасному етапі розвитку юридичної науки) – захист прав і свобод особистості у відносинах з державою.

Сучасна доктрина адміністративного права України, вийшовши за межі радянської догматичної традиції, робить акцент на його соціальної цінності. Адміністративне право розглядається як інструмент для забезпечення гармонійних відносин між особистістю і державою, підтримання правопорядку та сприяння соціальної справедливості, рівності перед законом. Професор Авер'янов у контексті аналізу ціннісного навантаження галузі адміністративного права зазначав, що «суспільна (соціальна) цінність адміністративного права полягає в тому, що воно є основним регулятором гармонійних відносин між публічною адміністрацією, суб'єктами (органами й посадовими особами) виконавчої влади та місцевого самоврядування і громадянами» (Averyanov, 2006, 11–12), забезпечуючи прозорість і підзвітність функціонування органів публічної влади.

Таким чином, адміністративне право України, звільнене від радянської догматичної спадщини, набуло нового значення. Воно стало важливим елементом правової системи, орієнтованим на забезпечення прав і свобод громадян, ефективне управління та підтримання правопорядку. Це свідчить про його важливу роль у формуванні демократичної правової держави та розвитку суспільства.

Розмірковуючи про новітню доктрину адміністративного права, професор Селіванов ще у 2016 р. зауважив, що «оскільки для держави право є інструментом упорядкування і підтримки раціональних засад суспільної життєдіяльності, то гармонізація між особою та державою у питаннях забезпечення свобод, гарантування безпеки життя громадян може бути досягнуто шляхом реалізації принципу пріоритету чинних законів і права в суспільстві, якщо особа в онтологічному вимірі є вищою його цінністю» (Selivanov, 2016). Це означає, що адміністративне право, орієнтоване на пріоритет прав і свобод особистості, сприяє досягненню балансу між інтересами держави і особистості, забезпечуючи соціальну гармонію та безпеку.

Цитата професора Селіванова підкреслює важливу роль права як інструменту для упорядкування та підтримки раціональних засад суспільної життєдіяльності. Це твердження є ключовим для розуміння новітньої доктрини адміністративного права, особливо в контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна.

По-перше, професор Селіванов акцентує на необхідності гармонізації між особою та державою. Це означає, що норми галузі адміністративного права мають сприяти забезпеченню балансу між захистом прав і свобод громадян та функціонуванням органів публічної влади. В умовах подальшої розбудови правової держави цей баланс є основою для легітимності та ефективності публічного управління.

По-друге, на думку відомого дослідника, пріоритет чинних законів зокрема і права у цілому є основоположним принципом, який забезпечує стабільність і передбачуваність у суспільних відносинах. Він деталізує, що у цьому контексті «пріоритети законів і права означають ... виділення загальносуспільних цінностей (свободи та права людини, добробут і благополуччя, достойне життя, справедливість), які поєднуються з регулятивними цінностями права і законодавства (нормативність, рівність всіх перед законом, правові стимули і відповідальність), що забезпечуються владно-розпорядчою діяльністю органів держави і місцевого самоврядування» (Selivanov, 2016). Варто погодитись з таким підходом.

По-третє, професор Селіванов підкреслює онтологічну цінність особистості, що повинна бути вищою цінністю у системі права. Це означає, що адміністративне право має бути орієнтованим на захист і реалізацію прав і свобод людини і громадянина, забезпечення безпеки та добробуту особистості. Цей підхід відображає гуманістичні цінності, які лежать в основі сучасного правового мислення і є невід'ємною частиною європейської правової традиції. А якомога більш повне узгодження з цією традицією є запорукою успішного продовження процесів європейської інтеграції України.

Отже, на думку професора Селіванова, новітня доктрина адміністративного права України має враховувати необхідність гармонізації між інтересами держави та особистості, пріоритет законів зокрема і права у цілому, а також онтологічну цінність людини. Це сприятиме розробці правових механізмів, які забезпечують ефективне та справедливе публічне управління, захист прав і свобод особистості та сприяють соціальному розвитку в умовах сучасних викликів.

Висновок. Ціннісне значення галузі адміністративного права України для системи права України обумовлюється кількома чинниками.

По-перше, адміністративне право встановлює правові основи для функціонування органів виконавчої влади, визначає їхні повноваження та компетенцію, що забезпечує ефективність

та належне виконання державних функцій. Це сприяє організації та регулюванню відносин між державою і особою, забезпечуючи порядок і стабільність у суспільстві.

По-друге, адміністративне право виконує важливу роль у захисті прав і свобод особистості. Воно надає інструменти для контролю за діяльністю органів публічної влади, забезпечує можливість оскарження неправомірних рішень та дій посадових осіб. Це підвищує рівень відповідальності органів публічної влади у цілому та зміцнює довіру громадян до окремих систем цих органів (наприклад, до системи правосуддя).

По-третє, адміністративне право сприяє реалізації принципів законності, прозорості

та підзвітності у державному управлінні. Воно забезпечує нормативну базу для таких рішень і дій органів виконавчої влади, які відповідають вимогам законодавства та публічним інтересам.

По-четверте, адміністративне право України сприяє інтеграції національної системи права до європейського правового простору. Впровадження європейських стандартів адміністративного права підвищує ефективність публічного управління та захист прав особистості, що відповідає стратегічним цілям розвитку України.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають в аналізі аксіологічних аспектів адміністративного права, що дозволить глибше усвідомити його роль та значення у сучасній системі права України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янов В. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17.
2. Рябовол Л. Т. До питання про соціальну цінність права. *Право та державне управління*. № 2. Т. 1. С. 30–36.
3. Селіванов А. Новітня доктрина адміністративного права. *Голос України*. 2016. 18 березня.
4. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права. Київ: К.І.С., 2009. 552 с.
5. Leheza Yu. O. Public environmental funds as a source of the formation of local budgets of Ukraine. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №7. С. 522–524.
6. Mishyna N. V. Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 146–151.
7. Mishyna N. Ukrainian Legislation on Associations: Constitutional Axiology And The European Court Of Human Rights' Case Koretskyu and Others v. Ukraine. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2022. Т. 31. С. 57–63.
8. Qaracayev C. Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №3. С. 135–138.
9. Qaracayev C. Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 57. С. 24–27.

REFERENCES:

1. Averyanov, V. (2006). Nova doktryna ukrayins'koho administratyvnoho prava: kontseptual'ni pozytsiyi [New doctrine of Ukrainian administrative law: conceptual positions]. *Law of Ukraine*, 5, 11–17 [in Ukrainian].
2. Leheza, Yu.O. (2022). Public environmental funds as a source of the formation of local budgets of Ukraine. *Legal scientific electronic journal*, 7, 522–524 [in English].
3. Mishyna, N. V. (2023). Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review. *Law Herald* (3), 146–151 [in English].
4. Mishyna, N. (2022). Ukrainian Legislation on Associations: Constitutional Axiology and The European Court of Human Rights' Case Koretskyu and Others v. Ukraine. *Scientific works of the National University «Odesa Law Academy»*, 31, 57–63 [in English].
5. Ryabovol, L. T. (2019). Do pytannya pro sotsial'nu tsinnist' prava [To the question of the social value of law]. *Law and public administration*, 2 (1), 30–36 [in Ukrainian].
6. Schmidt-Assmann, E. (2009). Zahal'ne administratyvne pravo yak ideya vrehulyuvannya: osnovni zasady ta zavdannya systematyky administratyvnoho prava [General administrative law as an idea of regulation: the basic principles and tasks of the systematics of administrative law]. Kyiv: K.I.S., 552 p. [in Ukrainian].
7. Selivanov, A. (2016). Novitnya doktryna administratyvnoho prava [The newest doctrine of administrative law]. *Voice of Ukraine*, March, 18 [in Ukrainian].

8. Qaracayev, C. (2022). Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*, 2022(3), 135–138 [in English].
9. Qaracayev, C. (2022). Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Jurisprudence*, 57, 24–27 [in English].